Jiří Flousek

prunella

zpravodaj
oblastní
ornitologické sekce
při Správě Krkonošského
národního parku
ve Vrchlabí

1982 – 1

1. ročník

O B S A H

ZPRÁVA O AKCI BALT V ROCE 1982 A PLÁN NA ROK 1983

V roce 1982 byla akce Balt modifikována tak, aby v souladu s potřebami Správy Krnapu napomáhala řešení nově vznikajících problémů souvisejících zejména s degradací krkonošských lesů. Jejím cílem bylo sledovat změny ve skladbě avifauny, ke kterým v současnosti dochází, a porovnat dosažené odchytové výsledky s údaji dřívějšími.

Za hlavní výzkumné stanoviště byly zvoleny Horní Hisečky. Bylo to z následujících důvodů: vhodnost terénu z hlediska posuzování negativního vlivu imisí na okolní smrkové porosty, možnost porovnání dosažených výsledků s údaji z r. 1970-1971, kdy zde byly v rámci akce Balt provedeny rovněž odchyty, dobrá možnost dopravy maringotky a přítomnost horských luk jako faktoru příznivě ovlivňujícího skladbu avifauny. Cílem bylo též stanovit sezónní proměnlivost ve výskytu ptactva v prostředí středně vysokých horských poloh kolem 1000 m n. m.

Další výzkumné stanoviště: Dvoračky, kde byla možnost porovnání současného stavu s údaji z akce Balt v r. 1972; Pilnikov a Staré Buky, kde se uskutečnil každoroční krátkodobý odchyt v rákosinách; Jestřábí boudy, které se staly místem konání nočního odchytu ptáků za pomoci reflektoru.

Celkové výsledky odchytových akcí v r. 1982 shrnují tabulky 1 a 2 /viz příloha/. Nejzajímavější poznatky týkající se změn v skladbě avifauny jsou následující: Na stanovišti Horní Hisečky dochází k výrazným změnám, které lze považovat za důsledek degradace lesních porostů. Velmi ubývají až zcela mizí druhy vázané potravou na jehličnatý les. Týká se to především králíčků a sýkor. Zatímco v r. 1970 - 1971 bylo v měsících VI-VII odchyceno 26,5 % králíčků obecných a 8,0 % sýkor uhelníčků z celkového počtu odchycených ptáků, činilo v VI-X 1982 zastoupení králíčků obecných 0,0 % a uhleníčků 0,67 %. Oproti tomu vzrůstá zastoupení hýla rudého, který se v Krkonoších rozšiřuje /z 0,5 % v r. 1970-71 na 2,95 % v r. 1982/.

Velmi alarmující jsou loňské výsledky ze Dvoraček. V roce 1972 za období 23.6.-15.7. zde bylo odchyceno do 50 sítí 745 ptáků ve 30 druzích, zatímco ve dnech 21.6.-25.6.1982 zde bylo do 25 sítí odchyceno jen 17 ptáků v 11 druzích. Přepočtem

na stejný počet dnů a sítí. Lze konstatovat, že kvantita ptactva se zde od r. 1972 snížila 4,76x.

Tabulka 1: Počet odchytaných ptáků při akci Balt v r. 1982

Druh ptáka	A	B	C	D	Celkem
1. Fringilla coelebs	166	-	2	-	168
2. Prunella modularis	105	-	3	13	121
3. Carduelis spinus	105	-	1	-	106
4. Sylvia atricapilla	35	-	3	-	38
5. Emberiza citrinella	34	-	-	-	34
6. Sylvia communis	32	-	2	-	34
7. Sylvia borin	32	1	1	-	34
8. Phylloscopus collybita	30	3	-	-	33
9. Parus major	31	-	-	-	31
10. Phoenicurus ochruros	28	-	-	1	29
11. Carpodacus erythrinus	22	-	-	-	22
12. Anthus trivialis	21	-	-	-	21
13. Phylloscopus trochilus	7	8	-	4	19
14. Anthus pratensis	11	-	1	3	15
15. Turdus philomelos	13	-	-	2	15
16. Pyrrhula pyrrhula	8	-	1	-	9
17. Turdus merula	9	-	-	-	9
18. Carduelis flammea	7	-	1	1	9
19. Erithacus rubecula	9	-	-	-	9
20. Parus montanus	8	1	-	-	9
21. Serinus serinus	7	-	-	-	7
22. Motacilla alba	7	-	-	-	7
23. Parus ater	5	-	-	2	7
24. Motacilla cinerea	6	-	-	-	6
25. Parus caeruleus	5	-	-	-	5
26. Acrocephalus scirpaceus	-	5	-	-	5
27. Acrocephalus palustris	1	4	-	-	5
28. Emberiza schoeniclus	-	3	-	-	3
29. Locustella naevia	-	2	-	-	2
30. Chloris chloris	2	-	-	-	2
31. Turdus torquatus	-	-	1	1	2
32. Delichon urbica	1	-	-	-	1
33. Sylvia curruca	1	-	-	-	1
34. Ficedula hypoleuca	1	-	-	-	1
35. Muscicapa striata	1	-	-	-	1
36. Certhia familiaris	1	-	-	-	1
37. Oenanthe oenanthe	1	-	-	-	1
38. Parus palustris	1	-	-	-	1
39. Carduelis cannabina	-	-	1	-	1
40. Acrocephalus schoenobaenus	-	1	-	-	1
41. Locustella fluviatilis	-	1	-	-	1
42. Prunella collaris	-	-	-	1	1
Celkem	750	29	17	23	827

Vysvětlivky: A = Horní Mísečky, 3.VI.-2.X.; B = Staré Buky, 19.-23.VIII.; C = Dvoračky, 21.-25.VI.; D = Jestřábí boudy, 24.IV.-19.IX.

Tabulka 2: Výsledky odchytu ptáků při akci Balt na Horních Mísečkách za období 8.VI. - 2.X.1982

Druh ptáka	A	B	C	D	E	Celkem
1. Fringilla coelebs	38	24	29	79	6	166
2. Carduelis spinus	14	23	9	53	6	105
3. Prunella modularis	5	5	14	42	39	105
4. Emberiza citrinella	3	2	6	21	2	34
5. Sylvia communis	3	1	3	25	-	32
6. Sylvia borin	5	3	9	14	1	32
7. Sylvia atricapilla	1	-	3	18	10	32
8. Parus major	3	-	9	12	7	31
9. Phylloscopus collybita	-	-	2	21	7	30
10. Phoenicurus ochruros	1	3	1	10	13	28
11. Carpodacus erythrinus	2	-	15	5	-	22
12. Anthus trivialis	1	6	1	12	1	21
13. Turdus philomelos	-	2	2	5	4	13
14. Anthus pratensis	-	2	1	3	5	11
15. Turdus merula	1	-	2	5	1	9
16. Erithacus rubecula	-	-	1	1	7	9
17. Parus montanus	-	-	-	6	2	8
18. Pyrrhula pyrrhula	3	2	-	3	-	8
19. Serinus serinus	2	1	-	4	-	7
20. Motacilla alba	1	3	2	-	1	7
21. Carduelis flammea	-	5	-	2	-	7
22. Phylloscopus trochilus	-	-	1	3	3	7
23. Motacilla cinerea	3	-	1	1	1	6
24. Parus caeruleus	-	-	1	-	4	5
25. Parus ater	-	-	-	4	1	5
26. Carduelis chloris	-	-	1	1	-	2
27. Acrocephalus palustris	-	-	-	1	-	1
28. Delichon urbica	-	-	-	1	-	1
29. Sylvia curruca	-	-	-	1	-	1
30. Ficedula hypoleuca	-	-	-	1	-	1
31. Muscicapa striata	-	-	-	-	1	1
32. Certhia familiaris	-	-	-	-	1	1
33. Oenanthe oenanthe	-	-	-	-	1	1
34. Parus palustris	-	-	-	-	1	1
Celkem	76	82	113	354	125	750

Vysvětlivky: A = počet odchytaných ptáků v období 8.-12.VI., B = 20.-26.VI., C = 25.-30.VII., D = 6.-30.VIII. E = 4.IX.-2.X.

Noční odchyty na reflektor na Jestřábích boudách přinesly jen malý úspěch v důsledku mimořádně nepříznivého počasí. Ukázaly však na další možnosti podporující oprávněnost konání těchto akcí.

Pozoruhodný je odchyt severské geografické subspecie kosa horského. Pokud se její hnízdění v Krkonoších plně doloží, pak by se jednalo o významný nález a zajímavou analogii s výskytem modráka obecného tundrového.

V roce 1982 se akce Jalt zúčastnilo celkem 25 členů ornitologické sekce a dalších spolupracovníků z řad ornitologů /V. Cibulka st. a ml., M. Foret, J. Grúz, K. Harant, Z. Háša, J. Horák, H. Hromádko, M. Hříbek, L. Jirasová, M. Justová, J. Křen, V. Lněničková, P. Lumpe, M. Mareček, J. Pilný, Z. Průchová, M. Salajková, R. Sikora, D. Skývová, M. Smola, J. Škramlík, Vl. Šoltys, J. Vondra a M. Vydra/.

V roce 1983 jsou plánovány následující odchytové akce:

A. Výzkum nočního tahu ptáků

Špindlerovka, popř. Jestřábí boudy a Sněžka, IV-V, IX-X. Odchyt na reflektor. Na těchže stanovištích bude současně prováděn v omezené míře i denní odchyt, též za účelem doplňování druhové skladby volíér v chovných zařízeních Správy Krnapu.

B. Výzkum hnízdní populace

Horní Misečky, VI-VIII. Odchyt do 25 sítí, každý měsíc nejméně jednu pentádu /5 dnů/.

C. Výzkum podzimního tahu

Vosecká bouda, IX.-X. Vizuální pozorování a odchyt protahujících ptáků.

Rozsah prací je limitován přidělenými finačními prostředky. Z hlediska potřeb Správy Krnapu je preferován výzkum hnízdních populací.

RNDr. Petr Miles
Správa Krnapu, Vrchlabí

DALŠÍ ZKUŠENOSTI S NOČNÍM ODCHYTEM NA SVĚTLO V KRKONOŠÍCH

Navazujeme na naši zprávu o prvním nočním odchytu pěvců v Krkonoších /Prunella 2, 1980:2-8/ s úmyslem informovat všechny zájemce o tento odchyt s našimi dalšími zkušenostmi. Zároveň chceme využít příležitosti k odpovědi na kritické hlasy na tuto naši zprávu, které se objevily na některých ornitologických schůzích. Účelem této zprávy nebylo nikdy získání nějakého samoúčelného prvenství v odchytu. Jak jsme uvedli, neměli jsme s tímto odchytem žádné zkušenosti a nebylo kde je získat. Proto jsme pokládali za nutné předat co nejvíce našich zkušeností, aby každý, kdo se někdy o tento způsob odchytu bude zajímat, nemusel opakovat chyby, kterých jsme se dopouštěli my. I když se s odstupem času jeví některé uvedené podrobnosti jako méně důležité, přece jsme považovali za nutné uveřejnit tuto první zprávu v plném, nezkráceném znění, aby vynikl i postup, kterým jsme se ke každému závěru dopracovali.

K dalšímu odchytu jsme přijali pozvání ve dnech 23. - 25. dubna 1982. Dr. Miles pro tento jarní odchyt vybral a organizačně zajistil velice pěknou a vhodnou lokalitu u Jestřábích bud. I když zde v této době bylo ještě více než 1 m sněhu, připravili jsme se ihned po příjezdu k odchytu. Použili jsme stejný světlomet i způsob ustavení sítě, jaký jsme popsali již ve své první zprávě. V noci z 23. na 24. dubna jsme se však očekávaného tahu nedočkali. Druhý den k večeru se zdvihl severovýchodní vítr, a i když zároveň teploměr klesl pod bod mrazu a začalo drobně sněžit, brzy po setmění se v kuželu světla objevili první ptáci. A tak, jak jsme později zjistili, nastal tah budníčků větších.

Chování těchto ptáků ve světle bylo obdobné, jak jsme popsali u drozdů, avšak vzhledem k jejich malé hmotnosti nebyl let tak prudký a jen váhavě pronikali do tmy za reflektor. Častěji se obraceli, vraceli zpět nebo usedali na zem. Někteří přibrzdili před reflektorem a chvíli se třepetali na místě a i ti ptáci, kteří pronikli za reflektor, letěli již tak pomalu, že se většinou jen lehce dotkli sítě a obrátili let zpět nebo usedali na nosná lanka sítě. Většina ptáků, kteří usedli na zem, se pomalu přibližovala k reflektoru, a tak v těsném

okolí reflektoru bylo neustále živo.

Tato skutečnost nás přivedla na myšlenku pokusit se o odchyt těchto po zemi se pohybujících ptáků. Slyšeli jsme již o odchytu rákosníků obecných v minulém roce v Orlických horách v noci při světle pomocí sítky na motýly, a tak jsme narychlo a improvizovaně podobnou sítku zhotovili. Pro odchyt budníčků se nám však neosvědčila. Ptáci byli příliš plaší a opatrní a vždy stačili včas vzlétnout. Postavili jsme proto těsně před reflektor jednu sklopku a naličili ji bez návnady. Výsledek na sebe nedal dlouho čekat a první pták dosedl na nastražené bidýlko.

Nejnápadnější rozdíl v porovnání s táhnoucími drozdy byl, že zatímco drozdi se za tahu neustále ozývali, budníčci táhli naprosto tiše a jen velice zřídka se některý ozval slabým pípnutím.

Z dalších ptáků, které se nám podařilo určit, to byla v jednom případě červenka obecná a několikrát drozd zpěvný. Žádný z těchto druhů se na lokalitě během tří dnů našeho odchytu nevyskytl v denní době. Naopak druhy, které se běžně vyskytovaly během dne /linduška, pěnkava/, jsme nezjistili při nočním odchytu.

Po půlnoci byl světlem či koncentrací ptáků na lokalitu přilákán kalous mokřadní a brzy vystihl situaci, sedl si přímo pod síť k reflektoru a pozoroval naletující ptáky. Jakmile se některý pták dotkl sítě, okamžitě startoval a snažil se ptáka ze sítě ukořistit pro sebe. Takto se mu brzy podařilo jednoho budníčka zamáčknout a jiného jsme vyprostili v poslední chvíli, když už kalous na něho podnikl dva nezdařené výpady. Tímto způsobem nás potom obtěžoval až do konce odchytu. Z jiných obratlovců se v kuželu světla pohyboval často zajíc polní.

Dále jsme se pokusili vyjádřit kvantitu táhnoucích ptáků. Stejně jako drozdi táhli budníčci po celou noc až do čtvrté hodiny ranní, kdy jsme odchyt ukončili. Na rozdíl od drozdů se nám nezdálo, že by intenzita tahu během noci výrazněji kolísala. Od 22,45 h jsme po dobu 1/2 hodiny počítali všechny ptáky, kteří naletovali na světlomet. I když je pravděpodobné, že někteří jedinci naletovali na světlo opakovaně, je frekvence těchto "náletů" zajímavá. Do 23,15 h jsme napočítali 73 je-

dinců a tento počet byl celkem rovnoměrně rozdělen po celou dobu. Děleno po pěti minutách byla frekvence "náletů" následující: 11, 10, 13, 13, 13, 13.

Přestože počet odchycených a okroužkovaných ptáků byl nízký /2 budníčci chyceni do sítě a stejný počet do sklopky/, pokládáme tento druhý odchyt za úspěšný. Získali jsme řadu velice cenných zkušeností. Za základní podmínku pro odchyt do sítě stále považujeme vždy nasměrování reflektoru po větru, bez ohledu na utváření okolního terénu či na směr předpokládaného tahu. Bude dále nutné věnovat větší pozornost odchytu těch ptáků, kteří sedají před reflektor na zem, a k tomuto vybavit stanoviště sklopkami, síťkou na motýly, vyzkoušet použití vrše. Ukázala se i nutnost vybavení zařízením pro odchyt sov. Věříme, že za těchto podmínek lze odchyt ptáků /alespoň těch druhů, které jsme popsali/ výrazně zlepšit. Zároveň bude nutno dále sledovat chování dalších druhů v osvětlení, neboť je pravděpodobné, že se jejich chování bude alespoň trochu lišit.

Miloslav Hromádko

Žitná 2601
Pardubice

Věra Lněničková

Halasova 824
Hradec Králové

Miloš Mareček

Roudnička 28
Vysoká nad Labem

KOS HORSKÝ SEVEROEVROPSKÝ /TURDUS TORQUATUS TORQUATUS L./ V KRKONOŠÍCH

Kos horský v oblasti Krkonoš není zřejmě nijak hojným ptákem. Alespoň tak lze soudit podle kroužkovacích výsledků. Podle nich z jednoho až tří tisíc každoročně okroužkovaných ptáků v této oblasti bývá kosů horských chyceno jen velice málo. V posledních pěti letech to byly 4 ex. v roce 1977, roku 1978 nebyl okroužkován žádný kos horský, 3 ex. roku 1979, roku 1980

bylo okroužkováno 9 ptáků a v loňském roce 1981 pouze dva kroužkovaní kosi /MILES 1977, 1978, 1980, 1981/. Zřejmě však žádný z tohoto mála chycených kosů horských nebyl podroben kritické prohlídce a nebyla ověřena příslušnost do některé ze dvou známých subspecií tohoto druhu. Při odchytu u Jestřábí boudy 19. září 1982 jsme kontrolovali adultního samce kosa horského, kterého jsme zařadili do nominátní severoevropské subspecie /T. t. torquatus/.

Pohlaví tohoto ptáka jsme určili podle typického světlého pruhu na prsou. Pera tohoto pruhu byla šedobílá s úzkými šedými špičkami. Protože pták byl v aktivním pelichání, byl tento pruh již částečně tvořen z nových per, která měla šedý subterminální pásek a bílý lem na špičce. Podle SVENSSONA /1975/ však mají i některé samice téměř bílý prsní pruh, nikdy však nemají černou hlavu a krk. VINOGRADOVA et al. /1976/ a HÁJEK /1978/ popisují zbarvení hlavy samce jako černé až černohnědé, kdežto samice má hlavu tmavohnědou /kaštanově/, na podzim s hnědými lemy. Námi chycený pták měl pera na hlavě jednotně černá, stará nepřepeřená pera byla barvy jednotně šedočerné.

Určení stáří bylo jednoznačné podle probíhajícího úplného adultního pelichání. Druhá /vnější/ ruční letka byla odrostlá do 3/4, třetí již téměř celá a 4. - 10. ruční letka byla nová, přepeřená. Dvě vnější loketní letky byly zcela nové, třetí odrostlá do 3/4, čtvrtá a šestá asi do 1/2 a pátá loketní odrostlá pouze do 1/3. Ramenní letky a rovněž všechna ocasní pera byly již nové, přepelichané.

Pro rozlišení obou subspecií udávají různí autoři /HAVLÍN et HUDEC 1969, SVENSSON 1975, HÁJEK 1978/ jako jediný znak zbarvení spodní strany těla, zejména břicha a spodních krovek ocasních. Přitom středoevropská rasa alpestris je světlejší než nominátní rasa severoevropská. Pera těchto částí mají u středoevropské rasy široké bílé lemy a výrazné bílé osténkové skvrnky uprostřed pera. Severoevropská rasa má u tmavých per pouze světlou bázi a úzký bílý lem kolem celého pera. Nemá tedy nápadnou osténkovou skvrnu uprostřed pera.

Kontrolovaný kos horský měl pouze u velmi málo per na břichu dvě šedé až šedohnědé malé /max. 1x2 mm/ oválné skvrnky po obou stranách ostnu uprostřed pera. Převážná část per byla tmavo-

šedá, s úzkým bílým 1 - 3 mm širokým lemem. U báze per byla nevýrazná šedá osténková skvrna, zatímco střed pera postrádal osténkovou skvrnu úplně. Spodní ocasní krovky potom byly černé, u báze šedočerné, po obvodu úzký, asi 1 mm široký bílý lem. Střed pera u nejdelších krovek přecházel k ostnu mírně plynule z černé do světlejší, šedočerné barvy. SVENSSON /1975/ uvádí u severoevropské rasy bílý osten spodních ocasních krovek. Námi kontrolovaný kos horský měl bílý osten asi z 1/2. Uprostřed měla část ostnu hnědé zbarvení. Jako doklad jsme odebrali chycenému kosu horskému nejdelší spodní ocasní krovku, několik typických per břicha a pořídili fotodokumentaci detailu celé spodní části těla.

Kos horský severoevropský hnízdí v horských polohách Skandinávie a Anglie /HANZÁK 1974/, jeho tahová cesta probíhá podél pobřeží Atlantiku, západně od našeho území /BRUUN 1974/, jeho zastižení u nás je proto málo časté až vzácné /HÁJEK 1978/. U chyceného kosa horského je pozoruhodné, že u něho probíhalo [illegible] úplné adultní pelichání. Je známo, že u většiny pěvců /a všech drozdovitých/ probíhá toto pelichání po vyhnízdění a je ukončeno před začátkem tahu. Podle těchto znalostí tedy tento kos horský nebyl kontrolován za průtahu, a pokud plně platí uvedené rozlišovací znaky dvou známých subspecií, není vyloučena častější přítomnost této severoevropské rasy v oblasti Krkonoš. Z těchto důvodů bude nutno v příštích letech rasové příslušnosti kosa horského v Krkonoších věnovat během odchytů více pozornosti.

Literatura:

BRUUN, B., SINGER, A., 1974: Birds of Britain and Europe. Hamlyn.

HÁJEK, V., 1978: Určování stáří a pohlaví pěvců. MOS Přerov.

HANZÁK, J., 1974: Velký obrazový atlas ptáků. Artia Praha.

HAVLÍN, J., HUDEC, K., 1969: Klíč k určování pěvců. ÚVO ČSAV Brno.

MILES, P., 1977: Přehled ptáků okroužkovaných v oblasti Krkonoš v r. 1977. Prunella 2:23.

MILES, P., 1978: Přehled ptáků okroužkovaných v oblasti Krkonoš v r. 1978. Prunella 2:22.

MILES, P., 1980: Přehled ptáků okroužkovaných v oblasti Krkonoš v r. 1979. Prunella 1:25.

MILES, P., 1981: Přehled ptáků okroužkovaných v oblasti Krkonoš v r. 1980. Prunella 1:25.

MILES, P., 1981: Přehled ptáků okroužkovaných v oblasti Krkonoš v r. 1981. Prunella 2:30.

SVENSSON, L., 1975: Identification Guide tu European Passerines. Naturhistoriska Riksmuseet. Stockholm.

VINOGRADOVA, N., V., DOLNIK, V., R., EFREMOV, V., D., PAEVSKIJ, V., A., 1976: Opredelenie pola i vozrasta vorobinych ptic fauny SSSR. Moskva.

Věra Lněničková

Halasova 824
Hradec Králové

Miloš Mareček

Roudnička 28
Vysoká nad Labem

Miloslav Hromádko

Žitná 2661
Pardubice

ŤUHÝK ŠEDÝ /LANIUS EXCUBITOR L./ V KRKONOŠÍCH

8. 6. 1982 při jízdě autobusem z Vrchlabí na akci Balt na Horní Misečky jsem na Benecku na Zlaté vyhlídce při krátké zastávce pozoroval ťuhýka šedého. Přilétl na drát elektrického vedení a v zobáku měl potravu. Seděl přibližně dvě minuty a odlétl i s potravou v zobáku. Podle data pozorování a chování ptáka s potravou lze s určitou pravděpodobností usoudit na hnízdění.

Pro hnízdění vyhledává ťuhýk šedý pastviny nebo louky s rozptýlenými stromy a keři, případně okraje lesa. Jako hnízdič vystupuje u nás do 800 m n. m. /FERIANC 1979/. Podle uvedeného popisu by měl ťuhýk šedý na Benecku ideální biotop pro hnízdění.

Jako hnízdící pták je ťuhýk šedý u nás řídký, až velmi řídký. V Čechách zjistil hnízdění např. KNĚŽOUREK /1910 in FERIANC 1979/ u Městce Králové; další místa hnízdního výskytu jsou u Třebiště, Olomouce, Mouchnic, v okolí V. Tisého, na Gottwaldovsku, na Konopišti, Olešná, Bednárečka, L. Bělohrad. Na Slovensku hnízdil ve Vysokých Tatrách nedaleko Tatranské Lomnice /BALÁT 1955 in FERIANC 1979/, na Oravské přehradě /FERIANCOVÁ in verb. in FERIANC 1979/ i jinde.

V Krkonoších je ťuhýk šedý znám ze zimních pozorování, např.

MILES /1971/ pozoroval ťuhýka šedého 17. 1. 1970 v Peci pod Sněžkou /800 m n. m./. Další místa zimního výskytu v Krkonoších jsou Jilemnice, Vrchlabí, Dolní Dvůr, Horní Albeřice, Herlikovice, Prosečné, Čermná, Hostinné /MILES in litt./. Novější údaje nasvědčují možnosti hnízdění: Staněk /MILES in litt./ viděl v červenci 1964 ve Svobodě nad Úpou /600 m n. m./ 4 vyvedená mláďata ťuhýka šedého. Pecina /MILES in litt./ pozoroval v Horních Albeřicích /700 - 800 m n. m./ v srpnu 1969 a září 1972 pár s mláďaty, která byla příležitostně krmena. 24. 5. 1976 pozoroval 1 ex. sedící na drátě u železniční stanice Vlčice Miles /in litt./.

Z údajů pozorování ťuhýka šedého v Krkonoších je patrné, že zde ťuhýk šedý hnízdí, ovšem doklad, tj. nález hnízda s vejci nebo mláďaty, dosud nemáme.

Literatura:

FERIANC, O., 1979: Vtáky Slovenska 2. Bratislava.

MILES, P., 1971: Nové poznatky o rozšíření některých obratlovců /Vertebrata/ v Krkonoších. Opera Corcontica 7-8: 179-196.

Ing. Miloslav Říbek
Sychrov 6
Brno

BRAMBORNÍČEK ČERNOHLAVÝ /SAXICOLA TORQUATA L./ NA ÚDOLÍ ZLATÉHO NÁVRŠÍ /1 333 m n. m./ V ČERVNU

10. 6. 1982 jsme se skupinou ornitologů účastnících se akce Balt na Horních Mísečkách jeli autobusem na Zlaté návrší. Autobus překonává pod Krkonošem značné výškové rozpětí, a proto jede pomalu. Toto mi umožnilo zřetelně pozorovat bramborníčka černohlavého. Seděl na vrcholku nízkého smrčku vlevo od silnice, asi 500 m před pravou zatáčkou na Krkonoš. Měl černou hlavu, bílou skvrnu na krku a červenou hruď a břicho. Podle popsaných znaků a zejména podle bílé skvrny, kontrastující s černou barvou hlavy, šlo o samce.

Bramborníček černohlavý hnízdí na Slovensku zejména v nížinách a předhůří jižního Slovenska. Jednotlivé páry žijí i ve středně vysokých polohách /FERIANC 1979/. Podobné rozšíření je i na Moravě /HUDEC 1957/. V Čechách se vyskytuje pouze ostrůvkovitě

a vzácně /MATĚJKA 1958 in FERIANC 1979/.

V oblasti Krkonoš nelze předpokládat trvalý výskyt, přesto však již byl ojediněle zastižen i ve vysokohorských polohách. V r. 1956 pozoroval Klíma /HUDEC 1957/ od 16. 7. do 22. 7. několikrát 1 samce v Krakonošově zahrádce. O 20 let později, 16. 6. 1976pozorovali 1 samce u Výrovky / 1 400 m n. m./ Miles, Grúz a Zajíček /MILES in litt./.

Ve všech třech uvedených pozorováních byl viděn pouze samec, proto lze těžko usuzovat na hnízdní výskyt. Ovšem datum pozorování - červen, červenec - vylučuje možnost předčasného tahu, i když asi ne tak zcela. Z biologického hlediska je tento výskyt druhu Saxicola torquata ve vrcholových partiích Krkonoš zajímavý.

Literatura:

FERIANC,O., 1979: Vtáky Slovenska 2. Bratislava.

HUDEC, K., 1957: Příspěvek k rozšíření bramborníčka černohlavého a bramborníčka hnědého na Moravě. Zoolog. listy, VI, 3: 197-214.

Ing. Miloslav Hříbek
Sychrov 6
B r n o

MLÁDĚ KUKAČKY OBECNÉ /CUCULUS CANORUS L./ V KOTELNÍCH JÁMÁCH

12. 6. 1982 jsme se skupinou ornitologů účastnících se akce Balt na Horních Mísečkách - Miroslavem Němcem, Miroslavem Foretem a Jiřím Pilným, prováděli vizuální pozorování ptáků v okolí Kotle. Jedním z pozorovaných druhů byl i pár kukaček obecných, který nad námi přeletěl v prostoru Kotelních jam.

Přibližně za 2 měsíce, 24. 8. 1982, jsem procházel Malou Kotelní jámou /1 250 m n. m./ a nalezl jsem zde vylétlé kukaččí mládě. Mladá kukačka seděla na suché větvi poblíž cesty. Mládě bylo již vzletné, během pozorování neprojevovalo přílišnou plachost. Přístupová vzdálenost byla přibližně 20 m. Kukačku krmil pár pěvušek modrých /Prunella modularis L./. Krmící rodičovský pár byl plachý, krmení se mi podařilo pozorovat pouze 3x.

16. 8. 1982 jsem šel do Kotelnic jsem opět. Mládě kukačky obecné jsem nalezl na stejném místě. Pozoroval jsem je během dopoledne. Mládě sedalo na vyvýšená místa, např. suché větve, kameny vyčnívající z trávy a na cestu. To umožňovalo pěstounům, aby je uviděli a nakrmili. Mimo to kukačka obecná na sebe hlasitě upozorňovala.

Kukačka obecná je v Krkonoších obecný druh zasahující až do klečového stupně. Miles /in litt./ podle svých pozorování a údajů starší literatury zjistil jako pěstouny kukaččích mláďat v oblasti Krkonoš následující druhy: střízlík obecný /Troglodytes troglodytes/, konipas bílý /Motacilla alba/, konipas horský /Motacilla cinerea/, linduška lesní /Anthus trivialis/, červenka obecná /Erithacus rubecula/, ťuhýk obecný /Lanius collurio/, rehek domácí /Phoenicurus ochruros/, rehek zahradní /Phoenicurus phoenicurus/, pěnice /Sylvia sp./ a zřejmě i linduška horská /Anthus spinoletta/.

Pěvuška modrá jako pěstoun kukačky obecné podle údajů Milese /in litt./ nebyla v oblasti Krkonoš dosud zjištěna. Toto je tedy první pozorování tohoto druhu jako pěstouna kukačky obecné v Krkonoších.

Ing. Miloslav Hříbek
Sychrov 6
B r n o

ORNITOLOGICKÉ POZNÁMKY Z POZOROVÁNÍ V SPR PANČAVSKÁ LOUKA

Při podrobnějším sledování hnízdní biologie a rozšíření modráčka tundrového ve státní přírodní rezervaci Pančavská louka jsem zastihl i některé další zajímavější ptačí druhy.

Lokalita rezervace má průměrnou kótu kolem 1 540 m nadmořské výšky a charakterem je to náhorní vrcholová rašelina a slatinná louka s volnými prostorami i zarostlými oky kleče.

Klimatické podmínky jsou typicky horské, snad možno poznamenat, že tu platí časté, i v denní dobu četné zvraty počasí.

Nejhojněji zastoupené horské druhy typicky se vyskytující v daných biotopech ke zkrácenému příspěvku neuvádím.

V období 9.6. až 10.6.1978 jsem v daném biotopu pozoroval 1 ex. káně rousné, která byla krásně vybarvena a proletovala prostory otevřených luk. Rovněž stojí za zmínku, že biotop hnízdně obohacuje konopka obecná, na přeletu jsem zastihl jestřába, čížky, za hnízdící zde považuji pozorovaný pár čírek obecných.

V okolí Labské louky jsem sledoval celý pár konipase horského, ale také lindušku lesní, které se na hraně Labského dolu mísí s linduškou luční. Vrcholové polohy lučního plata obohacuje i pěnkava obecná.

Zajímavá pozorování jsem mohl zaznamenat 9. 6. až 15. 6. 1979, kdy jsem na Pančavě každodenně sledoval při lovu 1 ex. samce motáka pilicha. 14. 6. 1979 lovil nad lukami svým houpavým letem nízko nad terénem celý pár. Dne 10. 6. 1979 nesl samec ulovenou kořist v pařátech směrem k Plešivci, přibližně na spojnici Hančův pomník - Plešivec. Z pozorování motáka pilicha v hnízdní době na Teplicku mohu uvést, že lety za lovem potravy nepřesahovaly vzdálenost 3 km. Hnízdění by bylo možné předpokládat i v v prostoru pramenů Humlavy. V roce 1980 při krátké návštěvě labského náhorního plata jsem pilichy nepozoroval.

V klečových a řídkých smrkových porostech na lučině Pančavy hnízdí i budníček větší.

Po období 9. června až 15. června 1979 jsem se pravidelně setkával v zamokřených otevřených místech rezervace se slučkou malou, u které by si sledování v terénu žádalo bedlivějšího průzkumu. Její hnízdění v uvedeném roce nevylučuji, rovněž ne také později. Dále tu při přeletu byla vrána šedá, ropýs, zdržuje se trvale tetřívek.

V roce 1980 jsem lokalitu Pančavy navštívil ve dnech 6. 6. až 8.6. a dále ještě 18. až 19. 6. Nově jsem po uvedené dny pozoroval zpívajícího skřivana polního, 1 ex. samičky bělořita šedého, poštolku a kukačku.

Ze zajímavých ptačích druhů, které obývají často nehostinné a drsné prostory rezervace, je možno jmenovat brambořníčka hnědého, kukačku, hýla obecného i rudého. S uvedenými druhy jsem se setkal při terénním sledování ve dnech 10. 6. až 14. 6. 1981.

Stručné polní poznámky uvádím jako podnět k rozšířenému a pozornému sledování avifauny při návštěvě Krkonoš.

Ing. Václav Salášek

Brambořikova 2994
Praha 10

MÍSTOPISNÉ NÁZVY S ORNITOLOGICKOU TEMATIKOU V KRKONOŠÍCH

Úvod

Lidé, žijící v určitém prostředí, si od nepaměti pojmenovávali význačné geomorfologické krajinné prvky ve svém okolí. Důvody k pojmenování byly jistě různé - orientace, určitý výraz pospolitosti, stejné názvy se tradovaly atd. Vžily se vždy názvy výstižné, charakteristické. Pojmenovávaly se např. vrcholy hor, údolí, skalní vyvýšeniny, sedla, cesty atd. Názvy se těmto útvarům připisovaly podle tvaru, který vyvolával u lidí určitou asociaci nebo např. podle vypozorovaných vlastností území /v případě přírodních názvů/, které člověk získával při pobytu v přírodě. Důvody jeho pobytu ve volné přírodě mohly být různé, např. jako zemědělec, dřevorubec, lesní, číhař atd., a tímto směrem bylo ovlivněno i názvosloví /např. Na čihadle atd./.

Ve své práci jsem se zabýval jen části těchto názvů, a to s tematikou ornitologickou. Důvodem byla jednak zvědavost a jejich zajímavost, jednak tyto názvy s lokalizací mohou leccos prozradit i nynější generaci ornitologů.

Metodika

Předmětem práce jsou místopisné názvy geomorfologických útvarů, obcí, chat, rekreačních zařízení, cest apod. Územně je zájmové území vymezeno hranicemi Krnapu. Zaměřil jsem se na názvy používané, tzn. aktivní, ne např. na ty, které již zapadly. Proto jsem sběr uskutečnil z nové publikace a map. Samozřejmě, že práce je jen zájmovým amatérským zpracováním, proto asi nesnese přísnější pravidla úplnosti a filologických metodik. Názvy jsem získal z publikace Krkonoše - turistický průvodce Krkonoš a mapy Kartografie Praha, 1971, měřítko 1 : 50 000. Zamýšlel jsem se nad možností informátorů z řad starousedlíků, ovšem to by již překročilo rámec zamýšlené práce a bylo by to jistě i časově náročné. Proto jsem zvolil tento způsob s tím, že kdo bude moci doplnit soupis o nová používaná pojmenování, může tak učinit na mé adrese. Jména jsou abecedně řazena se stručnou lokalizací.

Soupis názvů s ornitologickou tematikou

1. Čihadlo - na svahu Kotle, jižně 1 220 m
2. Čihadlo - zalesněný nevýrazný vrch /1 217 m/ v hraničním hřebenu, záp. od Špindlerovy boudy. Přechází po něm cesta Čs.-polského přátelství
3. Hejlov - horské rekreační samoty pod stejnojmenným vrchem 835 m/ v záp. části Krkonoš
4. Husí boudy - rekreační samoty na svahové louce /900 m/ sev. nad Dolním Dvorem. Původní Husí bouda vznikla r. 1580
5. Husí potok - protéká pod Husími boudami
6. Jestřábí bouda - pod hřebenem Krkonoše /1 382 m/, původně pět objektů postavených pro Pohraniční stráž v souvislosti s budováním pohraničního opevnění v letech 1936 - 38. Ve 2. sv. válce experimentální polární stanice badatele K. Hondgmartena a od r. 1940 výcvikové středisko německé armády. Po válce slouží objekty rekreaci. Jedna bouda vyhořela v r. 1955, druhá v březnu 1970. Ostatní jsou veřejnosti přístupné
7. Jestřabí v Krkonoších - horská ves /705 m/ na úpatí Kobyly /897 m/ v záp. části Krkonoš
8. Kukačka - autobusová zastávka mezi Vrchlabím a Šp. Mlýnem pod Struhadlem / 1 001 m/
9. Labuť - sjezdová dráha v Peci pod Sněžkou
10. Orel - rekreační zařízení na Dolních Misečkách
11. Orlí bystřina - potok protékající pod Kamencem /1 238 m/, pravý přítok Humlavy
12. Pěnkavčí cesta - u Pece pod Sněžkou, sev. od Portášových bud
13. Pěnkavčí vrch - zalesněný vrch / 1 105 m/ v rozsoše Sněžka-Červený vrch, sev. nad Velkou Úpou
14. Ptačí kámen - žulové skalisko / 1 310 m/ v rozsoše hraničního hřebenu od Dívčích kamenů k Pevnosti
15. Ptačinec - zalesněná svahová kóta /950 m/ v českém hřebenu, záp. výběžek Plešivce vých. od Harrachova
16. Skřivaní vrch - částečně zalesněná výšina jižně od Svobody nad Úpou

17. Sokol - záp. lučinatý svah lyžařského žlebu nad levým břehem Lučního potoka v Peci p. Sn.
18. Sokolka - dřevěná bouda na Rýchorách při naučné stezce, od roku 1977 terénní biologická stanice Krnapu s výchovným posláním
19. Sokolník - nevýrazný svahový stupeň /1 384 m/ v hraničním hřebenu mezi Voseckou boudou a Violíkem
20. Sovi hora - zalesněný vrch /599 m/ v rozsoše nad Kalnou Vodou
21. Soví sedlo - sníženina /1 164 m/ v hraničním hřebenu mezi Svorovou horou a Střechou, vých. od Pomezních Bud. Do Polska spadá strmou Soví dolinou
22. Sovinec - vrch /765 m/ nad Hrklovem, vých.
23. Sýkoří - vrch /677/ sev. nad Vichovou
24. Tetřeví boudy - horské rekreační samoty na luční enklávě /1 025 m/ záp. od Hrnčířských bud. Byly založeny r. 1713. Objekty slouží rekreačním účelům
25. Tetřeví vrch - sev. záp. od Dolního Dvora, zalesněný vrch 964 m/
26. Tetřívek - rekreační zařízení ve Velké Úpě
27. U orlí skály - záp. pod Čertovou horou /1 020 m/ v jizerském dole
28. Vraní výšina - zalesněný vršek /501 m/ severozáp. od Trutnova
29. Výrovka - sedlo /1 356 m/ a důležitá křižovatka turistických cest v rozsoše Luční hora - Studniční hora, severoz. nad Pecí p. Sněž. Poblíž dnešního dřevěného, veřejnosti přístupného objektu ČSTV stávala Havlova bouda, založená r. 1926. Část boudy vyhořela 2. 11. 1947, ostatní objekty 1. 2. 1948.

Souhrn

Názvy lze podle časového hlediska rozdělit na starší a nové. Při tomto rozdělení si jistě všimneme, že starší názvy byly přirozenější /např. Čihadlo, Sovinec, Pěnkavčí vrch/, oproti novějším, které působí umělým dojmem - např. Labuť v Peci p. Sn., Tetřívek - rekreační zařízení ve Velké Úpě a lyžařský svah Sokol.

Práci jsem sepsal se zájmem o věc, jestli posloužila k poučení a informaci, splnila své poslání.

Ing. Miloslav Hříbek
Sychrov 6
Brno

EXPEDICE "DELTA DUNARII"

Ve dnech 4. 6. - 22. 6. 1982 jsme s Jaroslavem Kurcem podnikli exkurzi do delty Dunaje. Naším hlavním cílem byl odchyt rákosinových druhů, speciálně rodu Acrocephalus, k zjištění základních biometrických dat. Dále jsme si chtěli ověřit stavy ptactva ve srovnání s minulými lety a pak samozřejmě se nám jednalo i o vyfotografování co největšího množství druhů u nás vzácných, nebo vůbec se nevyskytujících. Podle plánu jsme chtěli vyjet z Tulce ve vlastní lodce po Svatojiřském rameni. Na 100. km jsme měli odbočit na kanál Litkov a po něm projet celou deltu. Na vhodných lokalitách jsme měli v úmyslu odchytávat /měli jsme s sebou 60 m sítí na pěvce, 20 m sítí na bahňáky a 10 sklopek/ a fotografovat. Po projetí delty jsme se chtěli přesunout na brakická jezera Sinoe a Nuntaši a odchytávat a fotografovat bahňáky. Bohužel díky tomu, že nám nedošla loď, jsme byli nuceni změnit plán.

Nejdříve jsme se vypravili k brakickým jezerům Sinoe a Nuntaši. Jsou to nehluboká, velice rybnatá jezera, u břehů porostlá porosty rákosu. Okolní krajina je jen mírně zvlněná častými pahorky. Na těchto pahorcích hnízdí husice lišči /Tadorna tadorna/, na polích jsme viděli i 2 ex. Burhinus oedicnemus, hojně se zde vyskytoval druh Galerida cristata, zastupující zde našeho skřivana, kterého jsme slýchali jen velmi sporadicky. Celkem běžně se v polích ozývala Coturnix coturnix. Jednou jsme zahlédli i 1 ex. Otis tarda. V blízkém okolí jezer se hojně vyskytovaly druhy Motacilla flava flava a M. f. dombrowskii, kterého se nám podařilo odchytit / ♂ a mládě/. V rákosinových porostech se zdržovalo poměrně málo pěvců. Bylo zde několik ex. druhu Acrocephalus arundinaceus, Emberiza schoeniclus a 4 ex. Panurus biarmicus. Na břehu se běžně vyskytoval Charadrius alexandrinus a Calidris minuta, které se nám bohužel nepodařilo odchytit ani do sítě, ani do sklopek. Na jezeře Nuntaši se vyskytoval celkem běžně Pelecanus onocrotalus i P. crispus, kteří sem zalétali z delty na potravou. 9. 6. jsme odhadli počet na 600 kusů. Pelikány jsme zde pozorovali celý den, způsob jejich života, denní rytmus, způsob lovu potravy, odpočinku. Podařilo se nám je i vyfotografovat.

Po pěti dnech jsme se přesunuli opět zpět do Tulci a pak lodí jsme zajeli do delty. Vystoupili jsme v Mahmudii a pronikli

pak pěšky asi 2 - 3 km do delty podél jednoho z kanálů. Zde jsme se utábořili v aleji starých hlavatých vrb, široké asi 20 m, sevřené z obou stran porosty rákosu. Kanál Dunaje se zde rozléval do mělké bažiny, kam zalétaly volavky na lov potravy. Od vlastního ramene Dunaje byl tento kout oddělen asi 500 m pásmem bílých topolů. Toto místo jsme zvolili záměrně, jednak pro vhodnost k fotografování a odchytu a pak hlavně proto, že jsme nedaleko tohoto místa byli již v roce 1978. Udělali jsme kvantitativní a kvalitativní snímek lokality a porovnali jeho změny oproti roku 1978. Snímek jsme prováděli pomocí sčítání liniovou metodou podél Svatojiřského ramene a přilehlých vodních ploch /slepých ramen, močálů ap./ na úseku dlouhém asi 5 - 6 km. Již asi po 2 km bylo zřejmé, že některé druhy, jako Ardeola ralloides a Plegadis falcinellus, se zde vyskytují v mnohem menším počtu oproti roku 1978. Po vyhodnocení kvantitativního snímku lze konstatovat, že nejen u řádu Ciconiiformes, ale i u většiny ostatních druhů ptáků došlo k úbytku početního stavu /viz tab. 1/. Stálo by za úvahu se zabývat touto problematikou hlouběji a v širším měřítku, neboť turistický ruch a další vlivy civilizace se stále více šíří i do těžko přístupných míst delty Dunaje. Tyto aspekty zákonitě povedou ke kvantitativním změnám v ptačích populacích.

Na této lokalitě jsme prováděli odchyt ptáků, a to jak na biotopu suchozemském, tak i vodním. Snad proto máme tak velkou druhovou pestrost v našich odchytech /viz tab. 2/. Na této lokalitě byl asi nejzajímavějším odchyceným druhem Upupa epops. Jinak se zde hojně vyskytoval Phoenicurus phoenicurus, který zde hnízdil v hlavatých vrbách /nalezli jsme 3 hnízda na úseku asi 600 m/, dále velmi hojným druhem byl druh Cuculus canorus, Parus coeruelus, Passer montanus. Zde jsme také odchytili dva jediné Acrocephalus scirpaceus, druh, za kterým jsme semv hnízdní sezóně hlavně jeli. Na mělkém rameni jsme pozorovali a fotografovali mnohé druhy řádu Ciconiiformes - Ardea cinerea, Egretta garzetta, E. alba, Ciconia ciconia. Běžně zde přeletovala hejna druhu Plegadis falcinellus, Phalacrocorax carbo. Velmi zajímavé bylo sledovat na tomto poměrně malém území teritoriální nároky jednotlivých druhů, hlavně mezi druhy Ardea cinerea a Egretta alba, které mají díky přibližně stejnému vzrůstu i stejné nároky na loviště.

Po několika dnech jsme se přesunuli i opět dále do delty - na 61. km Svatojiřského ramene /asi 5 km pod Murighiolem/. Tato lokalita byla typickou lokalitou delty Dunaje - při pobřeží asi 200 m široký pás vzrostlých topolů bílých, rostoucích na suché zemi, za ním pak široký porost rákosu. Naproti našemu stanovišti byl ostrov, asi 50 m široký a 300 m dlouhý, hustě porostlý vzrostlými vrbami s hustým podrostem ostružiníku, černého bezu a několika dalšími druhy keřů. Na tento ostrov jsme se přesunuli asi po dvou dnech. Na této lokalitě jsme odchytávali v porostu rákosu, který zde dosahuje značné výšky - okolo 3,5 m a ve vnitřní deltě ještě více. K této výšce odpovídá i síla rákosových stébel.

Tyto rákosové monokultury jsou na ptactvo poměrně chudé /viz Prunella II/73, str. 29-32/ a jsou oživovány jen druhem Acrocephalus arundinaceus, zatímco druh A. scirpaceus se zde v hnízdní době vyskytuje jen velmi sporadicky, a to jen spíše na sušších místech, kde je rákos slabší. Tento jev je pravděpodobně přímo úměrný morfologické stavbě nohou obou zmíněných druhů a bude podroben ještě dalšímu studiu.

Po dvou dnech jsme se přesunuli na ostrov, kde jsme měli velmi pěkné úlovky pěvců. Za nejzajímavější považujeme odchyt 3 ex. druhu Hippolais pallida, velmi nás potěšil i odchyt ♀ druhu Oriolus oriolus, 3 druhů rodu Sylvia, Hippolais icterina a druhu Sturnus vulgaris. Po dvou dnech již bylo nesnesitelné řádění komárů, a tak jsme se přesunuli opět zpět na břeh a poté jsme se vrátili do Tulče a vydali se na zpáteční cestu.

Závěrem je možné konstatovat, že jsme pozorovali a odchytili mnoho zajímavých druhů. Celkově jsme pozorovali přes 80 druhů, odchytili 21 druhů v počtu 60 exemplářů. Za nejzajímavější považujeme odchyt druhu Motacilla flava thunbergii u jezera Sinoe a pozorování denního rytmu a způsobu života obou pelikánů. Velmi zajímavé bylo i pozorování druhů řádů Ciconiiformes, způsob jejich lovu potravy a teritoriální nároky. Za zajímavý považujeme i odchyt druhu Hippolais pallida.

Bohužel se dá říci, že hlavní cíl akce, proměření co největšího počtu ex. rodu Acrocephalus, nebyl splněn.

Z celkového počtu 81 odchycených jedinců bylo sice 15 ex. druhu A. arundinaceus, ale jen dva ex. A. scirpaceus. Prováděli jsme sice měření mnohých dalších druhů, ale ty jsou pro naši další práci podružné.

Velice zajímavé je i srovnání počtu druhů a jedinců v porovnání s rokem 1978. Myslíme si, že tabulka nepotřebuje další komentář.

Celkově lze hodnotit výsledky naší akce jako dobré. Získali jsme další zkušenosti pro práci v terénu, pozorovali i mnohé zajímavé druhy, máme nové podklady pro svou další práci i pro další expedice do delty Dunaje - jednoho z posledních rájů vodního ptactva.

Tabulka 1: Porovnání výskytu ptactva v Mahmudii v dunajské deltě v červenci 1978 a červnu 1982

Druh	Rok 1978	1982
1. Phalacrocorax carbo	8	3
2. Ardea cinerea	5	10
3. Ardea purpurea	17	4
4. Egretta alba	3	-
5. Egretta garzetta	55	20
6. Ardeola ralloides	38	5
7. Ixobrychus minutus	2	0
8. Plegadis falcinellus	90	10
9. Nycticorax nycticorax	8	4
10. Ciconia ciconia	9	2
11. Anas platyrhynchos	27	3
12. Aythya ferina	0	7
13. Circus acruginosus	3	0
14. Falco subbuteo	1	2
15. Fulica atra	0	1
16. Vanellus vanellus	12	0
17. Larus ridibundus	4	5
18. Sterna hirundo	23	8
19. Chlidonias niger	3	0
20. Coracias garrulus	6	2
21. Upupa epops	5	4
22. Alcedo atthis	0	1
23. Hirundo rustica	2	0
24. Motacilla alba	9	2
25. Passer montanus	30	25
26. Pica pica	7	0
27. Corvus corone cornix	18	10
CELKEM	364	143

Tabulka 2: Výsledky odchytu ptactva u stanovišť: jezero Sinoe, Mahmudia a 61. km Svatojiřského ramene v dunajské deltě ve dnech 14. -21. 6. 1982

druh/lokalita	jez.Sinoe	Mahmudia	61.km	celkem
1. Acrocephalus arundinaceus	7	4	4	15
2. Motacilla flava	2	-	-	2
3. Panurus biarmicus	2	-	-	2
4. Emberiza schoeniclus	1	-	-	1
5. Phoenicurus phoenicurus	-	6	2	8
6. Upupa epops	-	5	-	5
7. Dendrocopos major	-	2	-	2
8. Parus caeruleus	-	9	1	10
9. Parus major	-	1	1	2
10. Passer montanus	-	8	3	11
11. Locustella fluviatilis	-	1	-	1
12. Hippolais pallida	-	-	3	3
13. Oriolus oriolus	-	-	1	1
14. Sylvia borin	-	-	6	6
15. Hippolais icterina	-	-	2	2
16. Muscicapa striata	-	-	1	1
17. Sylvia curruca	-	-	3	3
18. Sylvia atricapilla	-	-	1	1
19. Sturnus vulgaris	-	-	1	1
20. Chloris chloris	-	-	1	1
21. Acrocephalus scirpaceus	-	2	-	2
CELKEM	12	38	30	80

Jaroslav Kurc

Povodín 92
Jestřebí

Ladislav Zajíček

Mladé Buky 285

EXPEDICE LACERTA 1982

V červenci 1982 uspořádala ZO ČSOP při SLTŠ Trutnov přírodovědnou expedici, která navštívila dvě chráněné krajinné oblasti naší republiky - Slovenský kras a Pálavu.

Expedice se zúčastnili také členové ornitologické sekce Krkonošského národního parku Martin Smola, Josef Kalenský a Ivan Adam. Expedice dostala název podle vědeckého jména ještěrky zelené /Lacerta viridis/, která se v obou oblastech ještě vyskytuje.

Účelem expedice bylo seznámení s různými typy chráněných území a prohloubení botanických a zoologických znalostí. Vzhledem k tomu že přírodovědné pozorování byla prováděna v chráněných oblastech, bylo nutno upustit od sběru přírodnin. Z toho důvodu jsme se zaměřili na získávání velkého množství fotodokumentace, která bude využita pro přednáškovou činnost a propagaci práce Českého svazu ochránců přírody.

Během expdice pracovaly dvě sekce - botanická, která měla za úkol zpracovat fotografický herbář rostlin, jenž bude sloužit na SLTŠ Trutnov k výuce, a naše sekce - ornitologická, která prováděl faunistická pozorování a kroužkování ptáků.

V první části expedice jsme navštívili CHKO Slovenský kras. Toto území o rozloze 36 100 ha bylo vyhlášeno za CHKO v roce 1973 a rozprostírá se částečně v okresech Rožňava a Košice-vidiek. Zahrnuje převážnou část nejrozsáhlejšího krasového území ve střední Evropě. Soustředili jsme pozornost pouze na menší oblast v okolí Zádielské doliny. Po dohodě se správou CHKO jsme se utábořili na pastvině mezi Zádielskou a Hájskou dolinou, pod Železiarskými lúkami. Okolí Zádielu je ornitologicky velmi zajímavé, jak po stránce druhové pestrosti, tak i vzácnými druhy ptáků, hlavně dravců. Během našeho pobytu jsme například dvakrát pozorovali nad Zádielskou dolinou raroha velkého /Falco cherrug/, orla královského /Aquila heliaca/, nad pastvinami kroužil orlík krátkoprstý /Circaëtus gallicus/. Setkali jsme se zde také s druhy pro nás méně běžnými, jako je dudek chocholatý /Upupa epops/, krkavec velký /Corvus corax/ nebo drozd brávník /Turdus viscivorus/. Dominantním druhem ptačí fauny zádielských pastvin jsou ťuhýci obecní /Lanius collurio/, které jsme vídali posedávat na keřích a stromech, ostrůvkovitě zde rostoucích. Kromě ťuhýků je zde možno velmi často pozorovat bělořiti šedé /Oenanthe oenanthe/, poletující po vápencových skalkách /škrapech/. Typickým ptákem této krajiny je žluva hajní /Oriolus oriolus/, jejíž zpěv je slyšet téměř všude.

Kromě vizuálních pozorování jsme prováděli odchyt ptáků pro kroužkování. Chytali jsme do sklopek a dvou japonských sítí /12 a 6 m/, které byly napnuty u vysychajícího pramene. Jeden den jsme sítě nastražili na potoce protékajícím Zádielskou dolinou, chytali jsme však mimo vlastní rezervaci. Do sklopek se chytilo 16 ptáků, do sítí 21 ptáků.

Vizuální pozorování jsme uskutečňovali na různých lokalitách v oblasti: Zádielské dolina, Hačava, Hájská dolina, Turnianský hrad a Turňa nad Bodvou. V tomto prostoru jsme vyčlenili sedm různých, typických biotopů:

1. okolí potoka,
2. skály a strmé kamenité srázy,
3. lesní porosty na úbočích dolin,
4. pastviny s ostrůvky stromů a křovin,
5. louky a stanoviště lesostepního charakteru,
6. rybník /Turňa nad Bodvou/ - a/ volná hladina,
   b/ rákosí,
7. lidské sídliště

1. Okolí potoka

Zádielskou i Hájskou dolinou protékají prudké bystřiny, v nichž je velké množství balvanů a kamenů. Jejich břehy jsou porostlé křovinami /olše, vrby, bezy ap./, bylinami /devětsil bílý, kopřiva dvoudomá, různé traviny/. V některých úsecích jsou břehy holé, protože skály zasahují až k hladině. V tomto biotopu jsme pozorovali tyto druhy:

konipas bílý /Motacilla alba/,
konipas horský /Motacilla cinerea/,
střízlík obecný /Troglodytes troglodytes/,
budníček menší /Phylloscopus collybita/,
červenka obecná /Erithacus rubecula/,
pěnice černohlavá /Sylvia atricapilla/,
sýkora koňadra /Parus major/,
sýkora babka /Parus palustris/,
lejsek malý /Ficedula parva/,
rehek domácí /Phoenicurus ochruros/,
kos černý /Turdus merula/,
jiřička obecná /Delichon urbica/.

Překvapující bylo, že jsme jak v Zádielské, tak v Hájské dolině neviděli ani neslyšeli skorce vodního /Cinclus cinclus/, přestože při minulých dvou návštěvách r. 1978 a 1980 byli hojní v obou dolinách.

2. Skály a strmé kamenité srázy

S tímto biotopem je možné se setkat v obou dolinách, převážně však v Zádielské, kde strmé vápencové stěny vytvářejí úzký kaňon.

Skalní stěny byly dříve výborným prostředím pro hnízdění dnes již vzácných sokolovitých dravců /sokol stěhovavý, raroh velký, poštolky/.

Podařilo se nám zde vidět dvakrát raroha velkého, který v obou případech vylétl ze skalní stěny a zmizel podél okraje doliny.

Několikrát jsme také spatřili nad Nájskou dolinou kroužit orlíka krátkoprstého a jednoho orla královského, který plachtil od Turniansského hradu směrem na Žádielskou dolinu.

Podél skalních převisů a stěn lovily hmyz jiřičky obecné a rorýsi obecní /Apus apus/. Lezí křovinami, které se na mnoha místech uchytily ve skalních rozsedlinách, proletovali rehci domácí. Naše velké přání spatřit zedníčka skalního /Tichodroma muraria/ se nám nevyplnilo.

3. Lesní porosty na úbočích dolin

Tam, kde svahy dolin již tak příkré nejsou, převládají habrobukové porosty s bohatým keřovým patrem /svída, hloh, růže šípková, skalníky/. V některých částech /levé úbočí Žádielské doliny/ je střídají habrobukové porosty, které však rostou na výše položených stanovištích. Tyto lesní porosty nás překvapily poměrně malým počtem ptáků.

Při procházení tímto biotopem jsme viděli nebo slyšeli ve větším množství pouze sýkory babky, modřinky /Parus caeruleus/, občas pěnkavu obecnou /Fringilla coelebs/ a červenku obecnou. Nad korunami stromů jsme několikrát spatřili káně lesní /Buteo buteo/ i holuba hřivnáče /Columba palumbus/. Je však pravděpodobné, že zde žijí další druhy, které jsme chytili u pramene v blízkosti lesa. Jsou to např. pěnice černohlavá, budníček menší, pěnice slavíková /Sylvia borin/ a kos černý.

4. Pastviny s ostrůvky stromů a křovin

Spolu s lesostepním biotopem, který je však zachován jen v rezervaci, jsou pastviny nejrozšířenějším biotopem v navštíveném území. Většina plochy v místech, kde jsme se pohybovali, je ovlivněna pastvou ovcí a skotu. Mělká vrstva půdy je porostlá nízkými travinami, různými bodláky a nojně pryšcem chvojkou. Na mnoha místech je půdní povrch obnažen a probíhá tu eroze půdy. Mnohde na povrch vystupuje vápenec a vytvořilo se škrapová pole. Na všech pla-

ninách jsou ostrůvkovitě roztroušeny stromy a keře. Převládá liska, třešeň ptačí, růže šípková, svída. Tyto dřeviny lákají svými plody velké množství ptáků a kromě toho jim poskytují místa ke hnízdění. Těmito faktory je dána i skladba ptačích druhů, se kterými je možné se zde setkat. Dominantním druhem je tu kromě ťuhýka obecného bělořit šedý. a rehek domácí. Ve větším počtu jsme viděli pěnkavy obecné, pěnice černohlavé a drozdy zpěvné /Turdus philomelos/, kteří se živili na keřích a stromech. Dále jsme se na planinách setkali s brávníky, stehlíky obecnými /Carduelis carduelis/, linduškami lučními /Anthus pratensis/, dudkem chocholatým, nad pastvinami přelétlo několik krkavců velkých.

Bělořity, ťuhýky a rehka se nám podařilo chytit do sklopek.

. Louky a stanoviště lesostepního charakteru

Původní biotopy, které nebyly zničeny pastvou, se zachovaly pouze v rezervaci nebo na nepřístupných místech. Jsou charakteristické pestrou flórou/bylinnou i dřevinami/. Druhová skladba ptáků je podobná jako u předchozího biotopu. Navíc jsme tu viděli skřivany polní, žluvu hajní, konopku obecnou /Carduelis cannabina/, pačka obecného /Sturnus vulgaris/ a strnady obecné /Emberiza citrinella/.

. Rybník /Turna nad Bodvou/

a/ Volná hladina - potápka roháč /Podiceps cristatus/,
potápka malá /Podiceps ruficollis/,
potápka černokrká /Podiceps nigricollis/,
lyska černá /Fulica atra/,
kachna divoká /Anas platyrhynchos/.

b/ Rákosiny - volavka popelavá /Ardea cinerea/,
rákosník velký /Acrocephalus arundinaceus/,
rákosník obecný /Acrocephalus scirpaceus/.

. Lidská sídliště

V oblasti, kde jsme se pohybovali, leží osady Žádielské Dvorníky, Žádiel, Hačava, Háj a větší vesnice Turna nad Bodvou. V průběhu našeho pobytu jsme do všech osad na svých cestách došli. Všude jsme se setkali s vlaštovkou a jiřičkou. Kromě těchto druhů jsme viděli rehka domácího, konipase bílého, zvonohlíka zahradního /Serinus serinus/, stehlíka obecného, strnada obecného, hrdličku divou /Streptopelia turtur/, žluvu hajní a ťuhýka obecného.

V Turně nad Bodvou jsme objevili dvě hnízda čápů bílých /Ciconia ciconia/ s mladými. U Zádielských Dvorníků jsme pozorovali na drátech elektrického vedení ťuhýka šedého/Lanius excubitor/.

Ve druhé polovině expedice jsme se přesunuli na jižní Morav do CHKO Pálava, kde jsme se utábořili na hřišti v obci Perná. Cestou do Perné jsme prozkoumali věž a půdu kostelíka v Mikulově /u nádraží/ a podařilo se nám chytit a okroužkovat jednu sovu pálenou./Tyto alba/.

Nad tábořištěm za vinicemi jsme objevili pěkné napajedlo pro ptáky, vytvořené vyvěrajícím potůčkem. Napajedlo je ukryto v hustém křoví /bez černý/ a nalézá se na rozhraní několika biotopů: listnatého lesa, stepi, sadů a vinic. Zaletují k němu ptáci ze všech těchto prostředí, takže se zde slétá pestrá směs druhů. Svědčí o tom přehled okroužkovaných druhů. Podél napajedla byly napnuty dvě japonské sítě. Celkem jsme okroužkovali 105 ptáků 17 druhů. Podařilo se nám zde odchytit jednoho odlišně zbarveného budníčka, kterého jsme určili podle několika dalších znaků jako budníčka zeleného /Phylloscopus trochiloides/. Jedná se pravděpodobně o ojedinělý zálet tohoto severského budníčka k nám. Ptáka jsme okroužkovali, pečlivě proměřili, vyfotografovali a opět pustili.

Mimo tři dnů, které jsme věnovali odchytu, jsme zbytek času strávili pozorováním ptáků v CHKO Pálava. Ze zajímavých druhů jsme viděli poblíž Sirotčího hrádku luňáka hnědého /Milvus migrans/, dudka chocholatého a bramborníčka černohlavého /Saxicola torquata/ Ve skalách, které se zdvíhají nad Pernou, jsme nalezli letos použité hnízdo výrů velkých /Bubo bubo/. Dva mladé ptáky jsme nedaleko od hnízda vyplašili. Na vápencových skalách nejčastěji poletovali rehci domácí a bělořiti šedí.

Před odjezdem domů jsme ještě navštívili zámecký park v Lednici a Novomlýnské přehradní nádrže, kde jsme měli možnost pozorovat velké množství vodního ptactva.

Obě navštívené oblasti, Slovenský kras i Pálava, jsou přírodovědecky velmi hodnotné a zasluhují opravdu přísné ochrany, aby je mohly obdivovat i další podobné expedice, jako byla naše Lacerta 82.

Přehled okroužkovaných druhů

Druh	1.rok	+1 rok		Celkem
		♀	♂	
1. Sylvia atricapilla	17	14	4	35
2. Carduelis carduelis	2	6	7	15
3. Serinus serinus	-	8	5	13
4. Erithacus rubecula	3	1	8	17
5. Emberiza citrinella	-	3	4	7
6. Aegithalos caudatus	2	-	4	6
7. Oenanthe oenanthe	1	3	2	6
8. Coccothraustes coccothraustes	2	2	1	5
9. Lanius collurio	1	3	1	5
10. Fringilla coelebs	-	3	1	4
11. Phylloscopus collybita	1	4	-	5
12. Parus palustris	-	1	2	3
13. Sylvia borin	-	-	3	3
14. Phylloscopus trochilus	-	-	2	2
15. Prunella modularis	-	-	1	1
16. Dendrocopos medius	-	-	1	1
17. Ficedula albicollis	-	1	-	1
18. Ficedula parva	1	-	-	1
19. Phoenicurus ochruros	-	-	1	1
20. Motacilla cinerea	-	-	1	1
21. Tyto alba	1	-	-	1
22. Phylloscopus trochiloides	-	-	1	1
Celkem	36	49	49	134

Martin Smola
Jandova 135/2
Praha 9

PŘEHLED PTÁKŮ OKROUŽKOVANÝCH V OBLASTI KRKONOŠ V R. 1982

1. Pěnkava obecná /Fringilla coelebs/ ... 178
2. Čížek lesní /Carduelis spinus/ ... 109
3. Pěvuška modrá /Prunella modularis/ ... 98
4. Budníček menší /Phylloscopus collybita/ ... 62
5. Rehek domácí /Phoenicurus ochruros/ ... 58
6. Havran polní /Corvus frugilegus/ ... 48
7. Strnad obecný /Emberiza citrinella/ ... 45
8. Konipas horský /Motacilla cinerea/ ... 40
9. Pěnice černohlavá /Sylvia atricapilla/ ... 39

10. Budníček větší /Phylloscopus trochilus/ ... 29
11. Hýl obecný /Pyrrhula pyrrhula/ ... 28
12. Pěnice [illegible] /Sylvia communis/ ... 27
13. Pěnice [illegible] /Sylvia borin/ ... 25
14. Sýkora uhelníček /Parus ater/ ... 22
15. Brhlík lesní /Sitta europaea/ ... 22
16. Sýkora koňadra /Parus major/ ... 21
17. Linduška lesní /Anthus trivialis/ ... 21
18. Linduška luční /Anthus pratensis/ ... 20
19. Hýl rudý /Carpodacus erythrinus/ ... 19
20. Ťuhýk obecný /Lanius collurio/ ... 18
21. Drozd zpěvný /Turdus philomelos/ ... 16
22. Jiřička obecná /Delichon urbica/ ... 16
23. Linduška horská /Anthus spinoletta/ ... 15
24. Lejsek černohlavý /Ficedula hypoleuca/ ... 17
25. Červenka obecná /Erithacus rubecula/ ... 13
26. Kos černý /Turdus merula/ ... 11
27. Káně lesní /Buteo buteo/ ... 11
28. Čečetka zimní /Carduelis flammea/ ... 11
29. Tetřev hlušec /Tetrao urogallus/ ... 9
30. Zvonohlík zahradní /Serinus serinus/ ... 9
31. Poštolka obecná /Falco tinnunculus/ ... 8
32. Konipas bílý /Motacilla alba/ ... 8
33. Sýkora lužní /Parus montanus/ ... 7
34. Rákosník zpěvný /Acrocephalus palustris ... 7
35. Šoupálek dlouhoprstý /Certhia familiaris/ ... 6
36. Strnad rákosní /Emberiza schoeniclus/ ... 5
37. Sýkora modřinka /Parus coeruleus/ ... 5
38. Rákosník obecný /Acrocephalus scirpaceus/ ... 5
39. Vlaštovka obecná /Hirundo rustica/ ... 5
40. Lejsek šedý /Muscicapa striata/ ... 5
41. Puštík obecný /Strix aluco/ ... 5
42. Králíček obecný /Regulus regulus/ ... 3
43. Straka obecná /Pica pica/ ... 3
44. Skorec vodní /Cinclus cinclus/ ... 3
45. Jestřáb lesní /Accipiter gentilis/ ... 2
46. Kos horský /Turdus torquatus/ ... 2
47. Pěnice pokřovní /Sylvia curruca/ ... 2
48. Crrčilka zelená /Locustella naevia/ ... 2
49. Vrána obecná šedá /Corvus corone cornix/ ... 1
50. Kalous ušatý /Asio otus/ ... 1
51. Krahujec obecný /Accipiter nisus/ ... 1
52. Kavka obecná /Corvus monedula/ ... 1
53. Ledňáček říční /Alcedo atthis/ ... 1
54. Zvonek zelený /Chloris chloris/ ... 1
55. Bělořit šedý /Oenanthe oenanthe/ ... 1
56. Rákosník proužkovaný /Acrocephalus schoenobaenus ... 1
57. Cvrčilka říční /Locustella fluviatilis/ ... 1
58. Konopka obecná /Carduelis cannabina/ ... 1
59. Střízlík obecný /Troglodytes troglodytes/ ... 1
60. Mlynařík dlouhoocasý /Aegithalos caudatus/ ... 1
61. Pěvuška podhorní /Prunella collaris/ ... 1

C e l k e m ... 1 153

RNDr. Petr Miles

Správa Krnapu

Vrchlabí

P R U N E L L A

Zpravodaj Oblastní ornitologické sekce při
Správě Krkonošského národního parku ve Vrchlabí

1982

Ročník VIII

Redaktor: RNDr. Petr Miles, CSc.
Redakční rada: Petr Fišer, Jan Grúz, RNDr. Petr Miles

Vydává Správa Krkonošského národního parku ve Vrchlabí
jako účelový tisk

Povoleno odborem kultury ONV Trutnov pod čj. 99/77

č. bl.: 996, 998-1004, 1006-1007, 1009-1012, 1014-1017,
1019, 1021-1024, 1027-1031, 1035-1033